

Oostendse Compagnie, gebruikelijke benaming voor de Generale Keizerlijke en Koninklijke Indische Compagnie. Officieel gesticht op 19.12.1722. Na het sluiten van het tweede Barrière Traktaat (29.1.1713) en de Vrede van Utrecht (1713) en na het einde van de Spaanse Successieoorlog (1701-'14) waarbij de Zuidelijke Nederlanden van de Spaanse Kroon in Oostenrijkse handen kwamen, werden in verscheidene Westeuropese landen koloniale ondernemingen op touw gezet, o.m. door het organiseren van handelsreizen naar China, Indië en Arabië. Ook in de Zuidelijke Nederlanden werd gevolg gegeven aan de drang naar handels-expansie, die vooralsnog uit Antwerpen onmogelijk was, omdat door het barrièretraktaat nogmaals – evenals in het Verdrag van Munster (1648) – was bepaald dat de Schelde voor de zeevaart gesloten zou blijven en dat de handel op Indië verboden was. Toch verlieten in maart 1715 drie schepen de haven van Oostende voor een reis naar het Verre Oosten, resp. naar China, Surate en Bengalen; zij werden spoedig gevolgd door andere afvaarten, waardoor talrijke nieuwe octrooien werden aangevraagd en door keizer Karel VI geredelijk toegestaan. De reizen slaagden meestal en weldra werd aan de Parelrivier in China een Belgische factorij of hong opgericht. In opdracht van de keizer werden de plaatselijke initiatieven door de landvoogd, de prins Eugene van Savoye en de gevolmachtigde minister, markies van Prié aangemoedigd. Op 29 dec. 1718 werd dan ook een op 17 mei 1718 uitgegeven octrooi tot het stichten van een 'Oosterse Compagnie' door de keizer bevestigd, waarvan het bestuur in Wenen zou zetelen. De talrijke reizen vanuit Oostende lokten hevig verzet uit van de Nederlandse regering en de → Verenigde Oostindische Compagnie, maar ook van de Engelsen. Dit had tot gevolg allerlei plagerijen en gewelddadige incidenten. Zo sneuvelde o.m. de eerste Belgische gouverneur van de factorijen in Cabalon (1719) en Bengalen (1720), Jacques-André Cobbé, bij de verdediging van de laatste factorij in 1724.

Van 1719 af was er al sprake van oprichting van een Indische Compagnie. In 1721 gaf Karel VI opdracht een statuut voor deze maatschappij uit te werken. Deze taak werd verricht door de Ier Patrick Mac-Nény. Zijn tekst werd in nov. 1722 door de keizer goedgekeurd en de Compagnie werd gesticht met als officiële titel: Generale Keizerlijke en Koninklijke Indische Compagnie (Compagnie Générale Impériale

et Royale des Indes). Zij zou weldra een geduchte concurrent voor de VOC worden. Het octrooi werd door de keizer goedgekeurd op 19 dec. 1722 maar eerst in juni 1729 gepubliceerd. Het gold voor een termijn van dertig jaar. De Compagnie zou worden bestuurd door zeven directeuren. De zetel werd gevestigd in de beurs te Antwerpen, maar de verkoop van de goederen moest te Oostende of te Brugge geschieden. De vergaderingen van de directeuren moesten de eerste drie jaar worden gehouden te Antwerpen, de volgende jaren te Brugge of te Gent. Het kapitaal was vastgesteld op 6 mln gulden. In twee dagen was dit bedrag ingeschreven. De Compagnie kreeg het recht oorlogsschepen uit te rusten, gebieden te veroveren en in naam van de keizer verdragen te sluiten. De eerste zitting van de directie had plaats te Antwerpen op 6 okt. 1723. De eerste vier schepen van de officiële nieuwe Compagnie voeren van Oostende uit op 10 febr. 1724; twee waren bestemd voor China, een voor Bengalen en een voor Mokka. Weldra werden ook factorijen opgericht in Banquibazar en in Bhourompour. De bloei van de Oostendse Compagnie bleef een felle doorn in het oog van de Nederlanders; de overige zeemogendheden waren evenmin met de toestand ingenomen, omdat hierdoor een van de belangrijke bepalingen van het Verdrag van Munster (1648) en van het barrièretraktaat werd 'omzeild', nl. het lamleggen van de Belgische overzeese handel en zeevaart. Als gevolg van een verdrag voor bijstand en handel, afgesloten tussen Spanje en Oostenrijk (30. 4. 1725) voelden zowel Engeland (George I) als Pruisen (Friedrich Wilhelm I) en Frankrijk (Lodewijk XV) zich bedreigd en op 30 sept. 1725 sloten deze staten het Verdrag van Herrenhausen. Nederland was aanvankelijk niet tot dit verdrag toegetreden, hoewel er wel belangstelling voor bestond. Dit gebeurde toch in 1727 op voorwaarde dat de Alliantie zou helpen om de Oostendse Compagnie lam te leggen. De ondertekenaars gingen daarom druk uitoefenen op Karel VI door het betwisten van de bepalingen van de Pragmatieke Sanktie (19. 4. 1713) die de erfopvolging van de keizer regelde. De erkenning van deze opvolging werd door de Alliantie aangevochten, tenzij de Oostendse Compagnie werd opgeheven. Op 31 mei 1727 haalde Karel VI bakzeil en de Compagnie werd voor zeven jaar geschorst.

In 1731 erkenden de zeemogendheden de Pragmatieke Sanktie en de Oostendse Compagnie werd definitief opgeheven (Tweede Traktaat van Wenen van 16.3.1731). Bij besluit van de algemene vergadering werd de Compagnie op 16.2.1737 geliquideerd. Maar niettemin duurde haar activiteit voort tot in 1777. Officieel werd daarvoor als reden opgegeven dat de hangende proceszaken afgehandeld moesten worden. Men bleef daarbij beschikken over een aanzienlijk deel van het maatschappelijk kapitaal dat voortdurend werd gebruikt in koloniale ondernemingen in Zweden, Pruisen en Oostenrijk (Triëst). De factorijen bleven bestaan, maar hadden met talrijke moeilijkheden te kampen en stonden bloot aan gewapende overvallen. Bij een daarvan sneuvelde de Belgische gouverneur, de Oostendenaar Frans de Schonamille. Omdat de Compagnie was opgericht voor een termijn van 30 jaar, werd in 1754 besloten de liquidatie van de factorijen af te kondigen. Toch werd verder handel gedreven, hetzij met tussenpersonen, hetzij onder vreemde vlag, o.m. de Engelse. Officieel geschiedde de laatste verrichting op 12.9.1777. Schepen van de oude Compagnie voeren sedert 1780 ook voor de Compagnie van Triëst en Fiume (gesticht in 1750), waarvan de financiële middelen voor een groot deel afkomstig waren van aandeelhouders van de Oostendse Compagnie. De bezetting van België in 1792 maakte een einde aan alle handel op Indië.